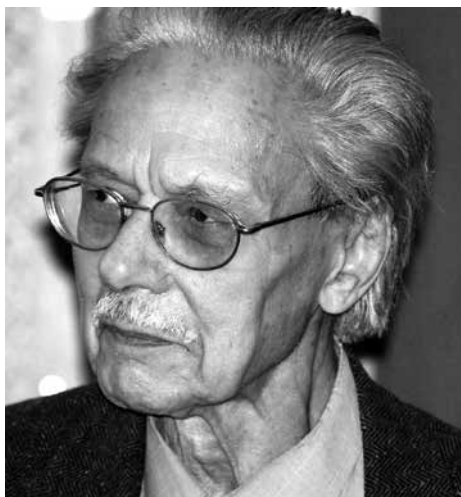

N E K R O L Ó G - O B I T U A R Y

BÚCSÚ HOLL IMRÉTŐL (1924–2016)

2016. augusztus 25-én, életének 92. évében, nagy türelemmel viselt, hosszú betegség után elhunyt Holl Imre, a Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Intézetének nyugalmazott kutatója. Személyében a középkori magyar régészet legnagyobb élő képviselőjét veszítettük el, akinek neve és munkássága a legszorosabban összefonódott a korszerű régészeti kutatás megszületésével és fejlődésével Magyarországon, a második világháborút követő, jó két emberöltőnyi időszakban.

1924-ben, Sopronban született, gyermekkorát is ott töltötte. Édesapja, dr. Holl Jenő a Győr-Sopron-Ebenfurti Vasút (GYSEV) üzemeltetője volt. Felsőfokú tanulmányait 1950-ben végezte. H. Gyürky Katalinnal (1925–2002), későbbi feleségével együtt a hajdani Pázmány Péter Tudományegyetem végzettjeinek ahhoz az utolsó horizontjához tartozott (az intézmény 1950. szeptember 15. után az Eötvös Loránd Tudományegyetem nevet vette fel), ahol a történelemtudomány, a művészettörténet, a klasszika archeológia és az ehhez szükséges klasszikus műveltség még természetes módon összeért, és szilárd alapját képezhette a különféle irányú régészeti stúdiumoknak.

Holl Imre az egyetem elvégzése után a budai Vármúzeumban (1967 után Budapesti Történeti Múzeum Vármúzeuma) dolgozott, majd 1958–1988 között, nyugdíjazásáig az MTA Régészeti Intézetnek munkatársa volt. A második világháborút követő helyreállítási munkálatok kapcsán Gerevich László akadémikus vezetésével induló

monumentális budavári feltárások (1949–1960) legeredményesebb régész résztvevője volt, akinek építészettörténeti megfigyelései mellett a mai napig megkerülhetetlenül fontosak azok a tárgytörténeti kutatásai, melyek a középkori budai fazekasság és kályhacsempe művesség terén tett, a budavári 15. századi lovalakos kályha rekonstrukciója és műhelykörének feltárása a régészet köreit meghaladó művelődéstörténeti jelentőséggel bír. Maga is a budai várban lakott (többször is elmesélte, kispénzű pályakezdőként Gerevich László segítségével miként jutott lakáshoz feleségével együtt a háborús sérülések sújtotta Tárnok utcai házban), szobája a gótikus ülőfülkékbe illesztett könyvespolcokkal feledhetetlen emléke maradt látogatóinak. Budai várostörténeti kutatásai mellett maradandó eredményt hoztak a nyéki királyi villát (1956), a soproni városfalakat (1959, 1961–1968) és a kőszegi várat (1960–1962) kutató ásatásai, ezek kapcsán a középkori városfalakkal, a négysaroktoronyos várakkal és a budai, illetve soproni lakóépületekkel, továbbá a középkori várostörténettel és topográfiával kapcsolatos megfigyelései, nem utolsósorban a dunántúli középkori falukutatás úttörő ásatásai, a Veszprém megyei Sarvaly (1969–1974) és Nagykeszi (1979), valamint a Zala megyei Szentmihály (1983–1984) kutatása, Parádi Nándorral és Nováki Gyulával együtt.

Az építészeti hagyaték mellett az anyagi kultúra legkülönbözőbb területei foglalkoztatták. A kerámiaművesség (használati és díszkerámia, kályhacsempék, padlótéglák), a fémművesség

(önöntés, ötvösség, késes mesterség), illetve a fából készült használati tárgyak terén végzett kutatásai során olyan számottevő eredményei születtek, melyekre ma is rendszeresen építünk. Külön érdeklődéssel fordult a kályhacsempék irányába, melyekről számos, máig alapvető tanulmányt írt. Egy-egy részletkérdésből kiindulva, vagy egy-egy tárgy köré a középkori mesterség egész hátterét, kapcsolatait felépítette. Átlátta a középkori régészet egészének fejlődését, nagy problémáit és fehér foltjait, de kutatási témái művelődéstörténeti kérdéseket is feszegettek. Olyan kutatási témákat is kezdeményezett (a kályhacsempék mellett a külföldi – német, osztrák, itáliai – kerámiák, sokszorosított agyag szobrocskák, mesterjegyes kések, perzsa fajanszok, kínai porcelánok terén), amelyek más kollégák kezén csak most kezdenek kiteljesedni.

Széles kutatói körrel állt kapcsolatban itthon és külföldön, rendszeresen küldött és kapott publikációkat, szívesen vállalkozott hosszabb, elemző könyvrecenziókra. Munkái a nemzetközi középkorkutatás sokat idézett és keresett művei, olykor egyedülként a külföldön is ismert és idézett magyarországi szakirodalomból. Könyve jelent meg a középkori magyar kályhacsempékről (Voit Pállal) – *Alte ungarische Ofenkacheln*. Budapest, 1963. –, egy budai középkori kút leleteiről – *Mittelalterliche Funde aus einem Brunnen von Buda*. *Studia Archaeologia* IV. Budapest, 1966. –, Sarvaly középkori faluról (Parádi Nándorral) – *Das mittelalterliche Dorf Sarvaly*. Budapest, 1982. (*Fontes Archaeologici Hungariae*) –, a kőszegi várról – *Kőszeg vára a középkorban*. Budapest, 1992. (*Fontes Archaeologici Hungariae*) –, a pilisi ciszterci kolostor leletanyagáról – *Funde aus dem Zisterzienserkloster von Pilis*. *Varia Archaeologica Hungarica* XI. Budapest, 2000. –, a budai várpalota 15–17. századi leletanyagairól – *Fundkomplexe des 15.–17. Jahrhunderts aus dem Burghalast von Buda*. *Varia Archaeologica Hungarica* XVII. Budapest, 2005. Összefoglalta a második világháború után szárba szökő hazai középkori régészet első időszakát (*Mittelalterarchäologie in Ungarn 1946–1964*. *ActaArchHung* 97 (1970), 365–411). Részletes bibliográfiája a Budapest Régiségeiben jelent meg 2014-ben, Wellisch Márta összeállításában.

Hosszú évtizedeken át délelőttönként biztosan meg lehetett találni a Régészeti Intézet könyvtárában. Gondosan áttanulmányozott minden frissen megjelent munkát, elmaradhatatlan negyedív méretű céduláira tárgyakat rajzolt, szakirodalmi utalásokat, párhuzamokat és keltezésre alkalmas részleteket jegyzetelt, több fióknyi zsúfolt cédulaanyaga mindenkor kincsesbánya volt a hozzáfordulók számára. Széles látóköre a vizsgált tárgyak feltűnően gondos vizsgálatával, a részletek gondos mérlegelésével párosult. A készítestechnikák alapos ismerete mellett ebben – feleségével együtt – a rajzi rekonstrukciós módszerek alkotó szintű ismerete segítette.

Idős kora ellenére is érdeklődéssel fordult a számítógép nyújtotta lehetőségek felé. Bár maga már nem nyúlt billentyűzethez, hanem kitartott kopott írógépe mellett (a gépszalag beszerzése kedves feladatunk maradt a digitális korban), fiai, Holl András (MTA Könyvtára) és Holl Balázs (Magyar Nemzeti Múzeum) segítségével bonyolultabb illusztrációs elképzeléseit is sikerült számítógépen megvalósítania.

Világéletében szerény ember volt, aki személyi előmenetelét, kitüntetését vagy anyagi elismerését soha nem kereste, de tisztában volt értékeivel és így beérhette azzal, hogy tágabb szakmánk a legkiválóbbaknak járó megbecsüléssel fordult feléje.

Holl Imre élete végén, idős kora és súlyosbodó betegsége ellenére is szívesen fogadta intézeti munkatársainak és tisztelőinek kis csapatát, szellemi frissességét, kíváncsiságát mindvégig megőrizve lekötelező segítőkészséggel válaszolt kérdéseinkre és vette kézbe problémás régészeti tárgyainkat. A 90. éves születésnapjára készült ünnepi tanulmánykötet kéziratát – melyet a középkori és kora újkori mesterségek, műhelyek és termékek témakörében állítottak össze tanítványai, kollégái és tisztelői – nagy örömmel forgatta. Sokunknak a vele való beszélgetések egy életre meghatározóak maradnak. Személye, széles tudása, egyéni látásmódja nagyon fog hiányozni, emléke és munkássága megbecsülése felől szükségtelen fogadkoznunk, hiszen lépni se tudunk nélküle. Pihenjen csendesen.

BENKŐ ELEK – KOVÁCS GYÖNGYI